

Probleminio klausimo svarstymas.

Aukštesniojo lygio darbų pavyzdžiai ir jų vertinimas

Probleminio klausimo svarstymo užduoties vertinimas. Turinys – 32 taškai (16 x 2 – surinkti taškai bendrame vertinime dauginami iš dviejų)

Taškai	Temos, problemos supratimas
7	Teksto tema ir užduotyje keliama problema suprastos, analizuojamos, apibendrinamos, vertinamos platesniame kultūriniame, literatūriniame, istoriniame ar socialiniame kontekste . Motyvuotai išskirti ir išnagrinėti temos / problemos aspektai , atskleidžiamos jų sąsajos . Ne daugiau nei 1 fakto ⁵ (F1) klaida
6	Teksto tema ir užduotyje keliama problema suprastos, analizuojamos, apibendrinamos, vertinamos platesniame kultūriniame, literatūriniame, istoriniame ar socialiniame kontekste . Motyvuotai išskirti ir išnagrinėti temos / problemos aspektai , atskleidžiamos jų sąsajos . Ne daugiau nei 2 fakto (F1) klaidos.
5	Teksto tema ir užduotyje keliama problema suprastos, analizuojamos . Motyvuotai išskirti temos / problemos aspektai , bet nesiejami .
4	Teksto tema ir užduotyje keliama problema suprastos, analizuojamos . Motyvuotai išskirti temos / problemos aspektai , bet ne visi išnagrinėti .
3	Tema ir / ar užduotyje keliama problema suprastos iš dalies (per siaurai / per plačiai / akivaizdžiai išskirtas tik 1 aspektas).
2	Tema ir / ar užduotyje keliama problema suprastos ir nagrinėjamos menkai .
1	Tik rašinio fragmentai susiję su tema ir / ar užduotyje keliama problema.
0	Teksto tema ir keliama problema nesuprastos, neanalizuojamos .

Taškai	Argumentavimas, rėmimasis pateiktu tekstu ir kultūrine patirtimi
7	Argumentai tinkami ⁶ , svarūs ⁷ . Argumentuojant tikslingai remiamasi kultūrine patirtimi ⁸ bei tinkamai remiamasi pateiktu tekstu ⁹ , polemizuojama . Išlaikomas tinkamas idėjų ir pagrindimo santykis <i>arba</i> ne daugiau nei 1 argumentavimo trūkumas / fakto ¹⁰ (F2) klaida, nenaikinanti argumento svarumo.
6	Argumentai tinkami, svarūs . Argumentuojant tikslingai remiamasi kultūrine patirtimi bei tinkamai remiamasi pateiktu tekstu . Išlaikomas tinkamas idėjų ir pagrindimo santykis <i>arba</i> ne daugiau kaip 3 argumentavimo trūkumai / fakto (F2) klaidos, nenaikinančios argumento svarumo.
5	Argumentai tinkami, bet ne visi svarūs . Argumentuojant remiamasi kultūrine arba asmenine patirtimi ir pateiktu tekstu . Išlaikomas tinkamas idėjų ir pagrindimo santykis <i>arba</i> ne daugiau kaip 4 argumentavimo trūkumai / fakto (F2) klaidos.
4	Argumentai tinkami, bet ne visi svarūs . Argumentuojant remiamasi kultūrine arba asmenine patirtimi ir pateiktu tekstu . Ne visai tinkamas idėjų ir pagrindimo santykis <i>arba</i> ne daugiau kaip 5 argumentavimo trūkumai / fakto (F2) klaidos.
3	Ne visi argumentai tinkami ir svarūs . Argumentuojant remiamasi asmenine patirtimi ir bandoma remtis pateiktu tekstu <i>arba</i> ne daugiau kaip 6 argumentavimo trūkumai / fakto (F2) klaidos.
2	Bandoma argumentuoti remiantis asmenine patirtimi arba pateiktu tekstu / argumentuojama remiantis kultūrine ar asmenine patirtimi, tačiau pateiktu tekstu visai nesiremama / arba ne daugiau kaip 7 argumentavimo trūkumai / fakto (F2) klaidos
1	Bandoma argumentuoti, bet tik paviršutiniškai <i>arba</i> ne daugiau kaip 8 argumentavimo trūkumai / fakto (F2) klaidos.
0	Argumentai netinkami / neargumentuojama <i>arba</i> 9 ir daugiau argumentavimo trūkumai / fakto (F2) klaidos.

Taškai	Rašinio struktūra, rišlumas
2	Pasirinkta tinkama struktūra turiniui perteikti: svarstymas plėtojamas kryptingai, įžanga motyvuota, dėstymas tinkamai apibendrinamas, baigiamosios išvados pagrįstos <i>arba</i> ne daugiau nei 1 struktūros trūkumas.
1	Struktūra iš dalies tinkama turiniui perteikti: svarstymo plėtotei trūksta kryptingumo, įžanga ir / ar dėstymas ir / ar išvados turi struktūros trūkumų <i>arba</i> ne daugiau nei 3 struktūros trūkumai.
0	Struktūra netinkama turiniui perteikti: rašinio įžanga ir / ar dėstymas ir / ar išvados turi daugiau nei 3 struktūros trūkumus.

5 **Fakto klaida (F1)** – netikslumas, susijęs su pasitelktu platesniu kontekstu.

6 **Tinkamas argumentas** pagrindžia tą teiginį, kuriam yra skirtas. Argumento tinkamumas – jo santykis su konkrečiu teiginiu (teiginys turi atitikti nagrinėjamą problemą – priešingu atveju jį pagrindžiantis argumentas negali būti įskaitytas).

7 **Svarus argumentas** – tas, kuris skatina patikėti, paremia ar net verčia pritarti pagrindinei minčiai. Argumento svarumas – jo santykis su tema.

8 **Kultūrinė patirtis** – literatūrinis apsiskaitymas, istorijos, visuomenės gyvenimo aktualijų išmanymas.

9 Pateiktas tekstas pasitelkiamas kaip samprotavimo pretekstas ir / arba argumentavimo medžiaga.

10 **Fakto klaida (F2)** – netikslumas, susijęs su kultūrine patirtimi ir užduotyje pateiktu tekstu bei jo kontekstu.

* Svarstant užduotyje nurodytu probleminiu klausimu, būtina remtis pateiktu tekstu. Jeigu pateiktu tekstu nesiremiam, už argumentavimą skirti galima – 0–2 balus (žr. vertinimo lentelę). *Gairių rengėjų pastaba.*

Gairių rengėjai atkreipia dėmesį, kad skelbiami probleminio klausimo svarstymo pavyzdžiai yra atlikties kraštutinumai: eseistinis rašinys ir tradicinio tipo samprotavimo rašinys, koks buvo rašomas iki 2024 m. liepos mėn. Išlieka poreikis atrasti autentišką probleminio klausimo svarstymo rašinio pavyzdį, kuriame, remiantis pateiktu tekstu, būtų savarankiškai svarstoma, polemizuojama, kritiškai žvelgiama į tikrovės reiškinius. Probleminio klausimo svarstymo užduoties atliktis gali būti tarpinis variantas tarp eseistinio ir tradicinio tipo samprotavimo rašinio.

IŠPLĖSTINIS KURSAS: probleminio klausimo svarstymas I

Remdamiesi eilėraščiu ir asmenine bei kultūrine patirtimi, pasvarstykite klausimu „Ar yra teisingo gyvenimo standartas?“

Wisława Szymborska

Yra tokių, kurie

Yra tokių, kurie gyvenimą atlieka gabiau.
Viskas juose ir aplink juos tvarkinga.
Viską išmano, į viską turi teisingą atsakymą.
Iš karto suvokia, kas ką, kas su kuo,
koku tikslu, koku būdu.

Antspauduoja tik vienintele tiesas,
išmeta į smulkintuvus nereikalingus faktus,
o nežinomus asmenis

į iš anksto jiems priskirtus segtuvus.

Galvoja tiek, kiek verta,
nė akimirksnio ilgiau,
nes už to akimirksnio tyko abejonė.

O kai išleidžiami iš būties,
palieka savo postą
pro nurodytas duris.
Kartais jiems pavydžiu –
laimė, tai praeina.
(2011)

Iš lenkų kalbos vertė Algis Kalėda
(Wisława Szymborska, „Eilėraščiai“, *Metai*, 2014, Nr. 11: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=5680>.)

1 pavyzdys

Ar yra teisingo gyvenimo standartas?

Savaime suprantama, kad teisingo gyvenimo standartas yra. Jį numato valstybės įstatymai, žmogaus raidos ir sveikatos normos, visokios rašytos ir nerašytos kultūros bei moralės taisyklės. Tačiau Nobelio literatūros premijos laureatės Wisławos Szymborskos eilėraštyje „Yra tokių, kurie“ kalbama apie tokius asmenis, ir apie tokius gyvenimo standartus, kurie tik ironiškai gali būti vadinami teisingais.

Eilėraštyje apibūdinami tam tikri žmonės – būtent tokie, kurie gyvena aklai pagal taisykles, vadovaujasi išankstinėmis nuostatomis, visada „žino“ teisingus atsakymus. Jiems apibūdinti pasitelkiamos raštinės (kontoros) ar apskritai biurokratijos metaforos, o tam tikros užuominos sudaro įspūdį, kad į juos žiūrima ironiškai, gana neigiamai – ir užbaigiama supriešinimu: „Kartais jiems pavydžiu – laimė, tai praeina.“ Supriešinimas čia ir yra esminis dalykas: jei manysime, kad, glaustai tariant, „nykūs biurokratai“ suprastinti kaip atitinkantys kokį nors teisingo gyvenimo standartą, tai lyrinė subjektė kaip tik nuo jo atsiriboja. Toks savęs išskyrimas iš „pilkos minios“ ypač būdingas paaugliams, kurių raidos etapo pagrindinė užduotis ir yra atsiskirti nuo tėvų (suprask, priklausančių „pilka miniai“), apsibrėžti savo individualią tapatybę. Tačiau taip pat panašus subjektyvus išskirtinumo – ar nepritapimo – motyvas dažnai būdingas ir menininkų gyvenimui bei kūrybai.

Turbūt nesunku patikėti, kad subjektyviai nepritapimo jausmas gali būti visai nuoširdus, ko gero, ir ne itin malonus (ir Szymborskos lyrinė subjektė „kartais jiems pavydi“). Kita vertus, kaip ir Szymborskos eilėraštyje, apie nepritapimą mene dažnai kalbama per savęs supriešinimą su kitais žmonėmis, kurie vaizduojami bent truputį suprimityvintai ir net sukarikatūrintai. Tad rimtai įsiklausius į „nesuprastos menininkės“ skundą, visai logiška jos paklausti, apie kokius konkrečiai žmones ji kalba. Negi tikrai mano, kad yra tokių, kurie „iš karto suvokia, kas ką, kas su kuo“? „Galvoja tik tiek, kiek verta“? Kitaip sakant, negi tikrai galima įsivaizduoti, kad kokių nors kitų žmonių koks nors kitas gyvenimo būdas – tebūnie „standartas“ – gali apsaugoti nuo nemalonumo, nepritapimo ir net kančios?

Žinoma, galima eiti dar žingsniu toliau ir pastebėti, kad „nesuprastas menininkas“ yra lygiai tokia pat klišė kaip „nykus biurokratas“ ar „pilka minia“, ir tai klišei lygiai taip pat galima priskirti karikatūrinį paveikslą – nepritapėlio neigiama prasme, veltėdžio, egoisto, arogantiško ir net išnaudojančio kitus. Turbūt viena išraiškiausių tokios klišės refleksijų yra Nobelio literatūros premijos taip ir nelaimėjusio George'o Orwello romanas *Keep the Aspidistra Flying* (lietuviškai išleistas pavadinimu *Lapok, aspidistra*). Šiame romane ypač taikliai atskleidžiamos abi „nepritapėlio“ klišės pusės – net jei pagrindinis veikėjas Gordonas atrodo naivokas karštakošis, sunku netikėti antimaterialistinių jo įsitikinimų nuoširdumu; tačiau per santykius su mylimąja Rosemary giliai

atskleidžiama destruktvyioji Gordono pusė – pyktis, agresija, žiaurumas, empatijos ir atodairos stoka. Ypač įspūdinga romano pabaiga, kurioje rašytojui pavyko išvengti suprimityvinimo: viena vertus, pasidavęs „aspidistrų“ gyvenimo būdai, Gordonas jaučia šokių tokį ilgėsį to, ko atsisakė, bet kita vertus, akivaizdu, kad jis jaučiasi supratęs, koks yra teisingo gyvenimo standartas.

Tiesą sakant, kiek esu pažįstama su Wisława Szymborska per jos kūrybą ir viešus pasisakymus, drįščiau suabejoti, ar ji pati tai, kas apibūdinama eilėraštyje „Yra tokių, kurie“, pavadintų „teisingo gyvenimo standartu“. Greičiau taip ir sakytų – karikatūra, suprasdama, kad labiau siekia pasisakyti apie savo subjektyvų išskirtinumo jausmą, o ne vertinti ar kritikuoti kitų žmonių gyvenimo būdą. (483 žodžiai)

PROBLEMINIO KLAUSIMO SVARSTYMO TURINIO VERTINIMAS

Turinys vertinamas 12–14 taškų

Kriterijus	Taškai	Surinkti taškai	Komentaras
Temos problemos supratimas	0–7	6	Teksto tema ir užduotyje keliami problema suprastos, analizuojamos, apibendrinamos, vertinamos platesniame kultūriniame, literatūriniame, istoriniame ar socialiniame kontekste. Motyvuotai išskirti ir išnagrinėti temos / problemos aspektai , atskleidžiamos jų sąsajos . Ne daugiau nei 2 fakto (F1) klaidos.
Argumentavimas, rėmimasis pateiktu tekstu ir kultūrine patirtimi	0–7	5–6	Argumentai tinkami, bet ne visi svarūs . Argumentuojant remiamasi kultūrine arba asmenine patirtimi ir pateiktu tekstu . Išlaikomas tinkamas idėjų ir pagrindimo santykis <i>arba</i> ne daugiau kaip 4 argumentavimo trūkumai / fakto (F2) klaidos.
Rašinio struktūra, rišlumas	0–2	1–2	Struktūra iš dalies tinkama turiniui perteikti: svarstymo plėtotei trūksta kryptingumo, įžanga ir / ar dėstymas ir / ar išvados turi struktūros trūkumų <i>arba</i> ne daugiau nei 3 struktūros trūkumai.

Apibendrinimas

Stiprybės	Galimybės
Šiame rašinyje pagrindinė probleminio klausimo svarstymo mintis yra maždaug tokia: kiekvienas žmogus savaip supranta teisingo gyvenimo standartą ir siekia gyventi pagal jį, nors kiekvieną standartą (ir biurokratų, ir menininkų) galima nesunkiai sukritikuoti. Išskirti tokie aspektai: 1) kai kurie žmonės jaučiasi išskirtiniai, neatitinkantys standarto (pvz., paaugliai, menininkai), jų išskirtinumas išreiškiamas per supriešinimą su kitais. 2) kiekvieną gyvenimo standartą galima	Yra stiliaus netikslumų. Kadangi W. Szymborskos eilėraštyje gausu ironijos, buvo galima ją tiksliau įvardyti ir išnagrinėti. Rašinys eseistiškas, bet atitinka žanrą – probleminio klausimo svarstymą. Eseistiškumas nelaikytinas trūkumu, jeigu problema svarstoma, analizuojama, remiamasi tekstais. Eseistiškumas gali suteikti svarstymui gyvybingumo, tačiau vis vien turėtų būti aiški

<p>sukritikuoti (biurokratų – ribotumą ir nuobodumą, menininkų – arogantiškumą, veltėdiškumą, neatsakingumą). Tinkamai vartojamos literatūros teorijos sąvokos (subjektė, supriešinimas, metafora). Rašinyje tiksliai įvardyta, kad aprašant teisingo gyvenimo standartą eilėraštyje pasitelkiama biurams būdinga terminija, biurokatiškas žodynas. Rašinyje, pasiremiant pateiktu eilėraščio kaip samprotavimo pretekstu, originaliai svarstoma, kad išskirtinumas taip pat gali tapti kliše.</p>	<p>minties kryptis, aiškios idėjos.</p> <p>Argumentai ne visi svarūs: skaitant sunku suprasti, ar esė autorius suprato eilėraščio ironiją, vietomis atrodo, jog ginčijamasi su eilėraščiu lyg jame būtų moralizuojama; ne iki galo pagrįstai remiamasi G. Orwello kūriniumi (aiškiai nesuformuluotas argumentas).</p> <p>Struktūra turi trūkumų: svarstymui stinga aiškaus kryptingumo, išvados ne visai pagrįstos.</p>
--	---

2 pavyzdys

Ar yra teisingo gyvenimo standartas?

Gerai, kad šiandien svarstytinas klausimas yra apie standartą, o ne iš esmės teisingą būdą gyventi, nes, norint apmąstyti šį, tektų giliai leisti į fundamentalius objektyvios tiesos ir teisingumo klausimus. Kalbant apie standartą, jį kitaip galima būtų vadinti norma. Normos (pavyzdžiui, elgesio, saugumo, maisto kokybės, kalbos) yra reikalingos, kad visuomenė darniai funkcionuotų. Šiomis dienomis lietuvių kalbininkai svarsto pakeisti plačiai vartojamą bendrinės kalbos sąvoką į standartinės kalbos sąvoką tikėdamiesi, kad šis žodžių junginys labiau atspindės kalbos norminimo prasmę ir taip pat nesumenkins dialektų svarbos. Standartinės kalbos pavyzdį galima gretinti su teisingo gyvenimo standartu – abu jie vadovaujasi tam tikromis konkrečios aplinkos nubrėžtomis gairėmis, bet nebūtinai pretenduoja į visuotinai objektyvią tiesą. Teisingo gyvenimo standartas yra kiekvienos visuomenės kultūros dalis, tik štai kiekvienas žmogus turi galimybę jį subjektyviai permąstyti ir taikyti / netaikyti savo veiksams.

Tradicinėje krikščioniškoje kultūroje teisingo gyvenimo standarto egzistavimą liudija žmonės, paskelbti šventaisiais. Krikščionišką perspektyvą aptarti pasirinkau todėl, jog ji paliko itin ryškų pėdsaką dabartinės Lietuvos ir Europos formavimosi procesuose. Krikščionybė ir judaizmas tikinčiajam, norinčiam siekti teisingo gyvenimo ir išvengti nuodėmės, suteikia gaires – dekalogą, o, pavyzdžiui, islamas skelbia penkis arkanus, budizmas – aštuonialypį kelią. Hebrajų kalboje, kuria parašyta dalis Senojo Testamento, žodis „nuodėmė“ reiškė nepataikymą į taikinį, taigi net ir etimologiškai žvelgiant, galima šį taikinį įsivaizduoti kaip teisingo gyvenimo standartą. Šį standartą itin uoliai puoselėję krikščionys yra paskelbti šventaisiais. Apie juos padeda sužinoti hagiografija – tekstai apie šventųjų gyvenimus. Savotišką šio literatūros žanro interpretaciją pateikė Romualdas Granauskas, išleidęs novelių apysaką „Šventųjų gyvenimai“. Šios knygos personažai yra XX a. antros pusės kaime tragiškomis aplinkybėmis gyvenę lietuviai. Įdomu, kad kūrinyje nėra akivaizdžių sąsajų su krikščionyste, o šventaisiais pasirinkta vadinti dorai gyvenimą nugyvenusius ir savęs neišdavusius žmones. Viena iš tokių veikėjų buvo Šv. Pilimana, kuri visą savo gyvenimą praleido rūpindamasi gyvuliais. Nors būtų galima matyti šiokią tokią paralelę tarp Pilimanos ir krikščionių šventojo gyvūnų globėjo Pranciškaus Asyžiečio, tačiau Pilimanos gyvenime tikėjimas vaidmens neturėjo. Kadangi nuo mažens Pilimana buvo žmonių nepriimta, šeimoje nelaukta, ji pasirinko gyvenimo prasmę kurti prižiūradama gyvulius. Bėgant metams, darbščiajai samdinei Pilimanai teko susidurti su skirtingais šeiminiškais. Paskutiniu jos šeiminišku tapo ištikimas tarybų valdžios aktyvistas Jazbutis, kuris buvo pasiryžęs dėl pinigų ir maisto stygiaus kankinti moters mylimas karves. Jo šeiminiškavimo laikotarpiu prasidėjo Pilimanos gyvenimo griūtis (ji ėmė svajoti apie apkurtimą ir išprotėjimą), bet net ir šiuo metu Pilimana sugebėjo rinktis dora ir nesavanaudiškumu grįstus veiksmus – rinko iš kaimynų šieną, gynė karves. Dėl šių veiksmų novelės pavadinime ji gauna Šventosios Pilimanos titulą. Ši novelė praplečia šventumo sąvoką ir leidžia teisingą gyvenimo standartą sieti ne tik su

dieviškosiomis, bet ir žmogiškosiomis dorybėmis, kurios yra aktualios tiek tikinčiam, tiek netikinčiam žmogui.

Bet štai postmodernioje XXI amžiaus visuomenėje teisingo gyvenimo standartas gali atrodyti sunkiai pasiekiamas. Technologijų amžiuje žmogų kiekvieną dieną pasiekia dideli kiekiai globalios informacijos. Nebėra taip, kad viena institucija išsivysčiusioje šalyje turėtų nepalyginamą įtaką įvairiose gyvenimo sferose (kaip, pavyzdžiui, viduramžiais turėjo Bažnyčia). Galima prisiminti, kad dabartinei visuomenės mąstysenai didelį poveikį darė XX amžiaus vidurio katastrofos, vertusios suabejoti žmoniškumu bei iškilusi egzistencializmo filosofija, kuri visiškai neigė objektyvių tiesų egzistavimą bei pabrėžė žmogaus pasirinkimo laisvę ir atsakomybę. Didelę pasirinkimo, elgsenos bei tapatybės laisvę gavęs žmogus vis tiek yra privertas lygintis su kitais ir ieškoti savo vietos visuomenėje, nes iš prigimties yra socialus. Žmonėms besilyginant, neišvengiamai iškyla standartai: tiek idealaus grožio, tiek mandagaus bendravimo, tiek teisingo gyvenimo. Lenkų rašytojos Wisławos Szymborskos eilėraštyje „Yra tokių, kurie“, parašytame 2011 metais, lyrinis subjektas kalba apie tuos, „kurie gyvenimą atlieka gabiau“. Šie aprašytieji žmonės eilėraštyje yra pavaizduojami tarsi slapto biuro darbuotojai. Šį įspūdį kuria eilėraščio leksika: „smulkintuvai“, „segtuvai“, „postas“ „antspauduoja“. Eilėraščio problematiką, sakyčiau, ta, jog šie visažiniai žmonės yra pavaizduoti kaip iliuzija, nes jų veiksmuose neegzistuoja abejonė: „Galvoja tiek, kiek verta, / nė akimirksnio ilgiau, / nes už to akimirksnio tyko abejonė.“ Abejonė kartu su mąstymu ir klaidžiojimu, kurių taip pat pavyksta išvengti aprašytiesiems žmonėms, yra laisvo žmogaus pasirinkimo neatsiejama dalis. „Mąstau, vadinasi, esu“, – būtų pasakęs Renė Dekartas ir išvis suabejojęs aprašytojų žmonių egzistavimu. Visgi eilėraštis yra baigiamas pozityviai – lyrinis subjektas pripažįsta egzistuojantį lyginimosi su kitais procesą ir džiaugiasi, kad pavydas aprašytiesiems „teisuoliams“ yra laikinas. Tai leidžia suprasti, kad moderniais laikais gyvenančiam žmogui yra itin svarbu reflektuoti egzistuojančius standartus ir nebijoti kvestionuoti to, kas iškeliamas kaip teisingo gyvenimo idealas.

Žvelgiant antropologiškai ir atmenant skirtingų religijų bei politinių režimų egzistavimą, galima pastebėti, kad priimtino elgesio normos yra kultūriškai reliatyvios. Visgi nemažai filosofų, teologų ir rašytojų drįsta kalbėti apie universalius etinius principus. Galima prisiminti Imanuelio Kanto moralinį imperatyvą, reikalaujantį elgtis taip, kad tavo veiksmai galėtų tapti visuotiniu įstatymu. Šis imperatyvas ne tik skatina individą elgtis dorai ir nesavanaudiškai, kaip iki pat savo gyvenimo pabaigos sugebėjo elgtis Šv. Pilimana, bet ir apskritai kritiškai permąstyti savo veiksmus ir prioritetus, nes žmogui yra paliekama atsakomybė ne tik jo už asmeninį gyvenimą, bet ir visuotinį įstatymą – teisingo gyvenimo standartą. (775 žodžiai)

PROBLEMINIO KLAUSIMO SVARSTYMO TURINIO VERTINIMAS

Turinys vertinamas 16 taškų

Kriterijus	Taškai	Surinkti taškai	Komentaras
Temos problemos supratimas	0–7	7	Analizuojamo teksto tema, problema (-os), idėja Teksto tema ir užduotyje keliamas problema suprastos, analizuojamos, apibendrinamos, vertinamos platesniame kultūriniame, literatūriniame, istoriniame ar socialiniame kontekste. Motyvuotai išskirti ir išnagrinėti temos / problemos aspektai , atskleidžiamos jų sąsajos . Ne daugiau nei 1 fakto ⁵ (F1) klaida.
Argumentavimas, rėmimasis pateiktu	0–7	7	Argumentai tinkami ⁶ , svarūs ⁷ . Argumentuojant tikslingai remiamasi kultūrine patirtimi ⁸ bei tinkamai

tekstu ir kultūrine patirtimi			remiamasi pateiktu tekstu ⁹ , polemizuojama . Išlaikomas tinkamas idėjų ir pagrindimo santykis <i>arba</i> ne daugiau nei 1 argumentavimo trūkumas / fakto ¹⁰ (F2) klaida, nenaikinanti argumento svarumo.
Rašinio struktūra, rišlumas	0–2	2	Pasirinkta tinkama struktūra turiniui perteikti: svarstymas plėtojamas kryptingai, įžanga motyvuota, dėstymas tinkamai apibendrinamas, baigiamosios išvados pagrįstos <i>arba</i> ne daugiau nei 1 struktūros trūkumas.

Apibendrinimas

Stiprybės	Galimybės
<p>Puikus rašinys: aiškus, sklandus, kryptingai plėtojama mintis, išskirti ir susieti aspektai, išskirti ir gvildinti keli probleminio klausimo aspektai deramai argumentuojama, remiamasi kultūrine patirtimi ir tinkamai remiamasi pateiktu tekstu, jo analize.</p> <p>Struktūra tinkama: platesniame kontekste (I. Kantas) apibendrinama, kas kalbėta, pateikiama pagrįsta išvada.</p>	<p>Kyla abejonė, ar išties rašinyje kalbama apie gyvenimo standartą, standartizuotą gyvenimą, ar vietomis labiau apie dorą, moralę (tai nėra sinonimai). Taigi rašinyje dėstomos mintys kartais truputį nutolsta nuo iškelto klausimo, ypač pirmoje dėstymo pastraipoje.</p> <p>Pademonstruotas puikus išmanymas, nors kartais gal net piktnaudžiaujama kultūriniu, filosofiniu, literatūriniu kontekstu (pavyzdžiui, išvadose paminėtas I. Kanto moralinis imperatyvas rašiniui nieko labai vertingo neprideda).</p>

IŠPLĖSTINIS KURSAS: probleminio klausimo svarstymas II

Remdamiesi romano ištrauka ir asmenine bei kultūrine patirtimi, pasvarstykite klausimu „Kaip išlikti autentiškam vartotojiškame pasaulyje?“

Antanas Škėma

Balta drobulė

(Ištrauka)

Keltuvas kyla, keltuvas sminga. Švarūs, solidūs biznieriškai išsikvėpinę masonai (mezzanine⁷ stabeli ir ekspresas⁸) išeina. Keturi Čankaišeko⁹ karininkai su įraudusiais nuo kokteilių skruostikauliais, pabrėžtai malonūs ir vikrūs, palieka keltuvą vienuoliktajame. Susiglaudę stovi keturi lenkų dvasiškiai. Antanas Garšva išleidžia juos paskutiniame aukšte.

„Aštuonioliktas“, sako jis lenkiškai.

„O sūnau!“, maloniai nustemba vienas ir iškelia ranką, lyg laimindamas. Maloni senutė skaito poeziją. [...] Ji skaito poeziją po Antrojo pasaulinio karo. Ji nedirba, ji gyvena iš kapitalo, o man belieka būti rato dantimi keltuve. Mano veidas, mano ranka baltoje pirštinėje, mano povyza, mano išieškotas kalbėjimas – esu sąžiningas rato dantis.

Vieną kartą augalas pasistiebė, šaknys išsirovė iš žemės, marga plaštakė skrenda virš pievos. Vieną kartą – – – zauras išsižiojo, ir laksto plunksna gaidas berašant. Vieną kartą susiglaudė

minkštakūniai, ir apie meilę dainuoja poetai. Vieną kartą laiko ratas pasisuko atgal, ir aš pavirtau į rato dantį. Ir aš nenustebsiu, jei mano ainiai pavirs asilais, pelargonijomis ir pagaliau akmenimis. Koks nemalonumas! Du akmenys gulės šalia ir nepajėgs plepėti. [...]

Norėčiau būti akmeniu, vandeniui, mėnuliui, žvaigžde. Su akimis ir aplinkos pajutimu. Tenoriu stebėti ir žinoti stebėjimą. Bet man sunku pavirsti mašinos sraigtu, nes tebeprisimenu Elenos kumščių dūžius į mano kambario duris. Aš neįleidau jos. Girdėjau, kaip ji šaukė mano vardą ir kūkčiojo, ir pyko, ir lėtai žingsniais stabtelėdama nulipo laiptais. Ir pro langą mačiau ją einančią gatve. Jos veidą, ji kelis kartus žvilgterėjo į viršų. Ir man sunku, nes tebenoriu rašyti. Elena padės man parašyti? Kraštutinis individualizmas? Senas, egoistinis savo artimo išnaudojimas? [...] Specialiai suorganizuoti kentėjimą ir medžiagą, kad laimėtum padorų eilėraščių?

Pasisamdyti tarną?

Jis eis paskui mane, išskleidęs skėtį virš mano galvos, ir aš galėsiu stebėti ir analizuoti lietų, kuris manęs nesušlapina. Bet aš noriu eiti vienas, neapdengta galva, ir te niekas man nepadedą. Up ir down, up ir down. Senos legendos nežūsta. Sizifo beprasmiškume glūdi tiesa. Kai Sifizas pargrius, kitas atsirems į akmenį.

(Antanas Škėma, „Balta drobulė“, *Rinktiniai raštai I*, parengė Algirdas Landsbergis, Vilnius: Vaga, 1994, p. 305–306.)

⁷ Pastato tarpinis aukštas.

⁸ Greitasis liftas.

⁹ Kinijos politikas ir karinis lyderis.

1 pavyzdys

Kaip išlikti autentiškam vartotojiškame pasaulyje?

*Savęs aš pilnas. Ko man daugiau norėt?
Motiejus Kazimieras Sarbievijus*

Autentiškumo sąvoka bene plačiausiai pradėta nagrinėti egzistencializmo laikotarpiu. XIX amžiuje danų filosofas Siorenas Kierkegoras kėlė būtent egzistencijos autentiškumo idėją, kuria pabrėžiama, jog žmogus yra savitas, tačiau visuotiniai standartai sukuria stereotipus, kurie atitolina individą nuo tikrojo savęs. Be to, šiuolaikinę visuomenę nuo autentiškumo dar labiau atitraukia vartotojiškos kultūros, orientuotos į mases, įtaka. Tad štai čia gimsta paradoksas bei iškyla esminis klausimas: kaip išlikti savitam vienodumu grįstoje, tačiau vis vien išskirtinumą bandančioje skatinti aplinkoje?

Visų pirma, norint išsaugoti autentiškumą, gali tekti visiškai atsiriboti nuo kitų. Kartais toks pasirinkimas pasmerkia absoliučiai vienatvei ar netgi pražūčiai. Šiuolaikinėje visuomenėje, kupinoje nuomonės formuotojų, neretai pavienio individo pažiūros tampa nebesvarbios, o moralinės vertybės, įsitikinimai laikomi reliatyviais bei negalinčiais nusakyti absoliučių tiesų. Tad gyvenant tokiam pasaulyje vienas iš būdų išlikti autentiškam – stojiškai laikytis savų moralinių normų, nepasiduoti sociumo spaudimui jas keisti, kai šios tampa „nebemandingos“ ar nepritampančios prie visuomenės standartų. Panaši situacija susiklosto ir prancūzų egzistencialisto, absurdo literatūros meistro Albero Kamiu romane „Svetimas“. Jau pats kūrinio pavadinimas tampa savaime simboliškas, nes pagrindinis veikėjas Merso – svetimas tiek sau, tiek visuomenei. Protagonistas gyvena bendruomenėje, kuri smerkia kitoniškumą, nes jis yra grėsmė nusistovėjusiai tvarkai. Toks požiūris sietinas ir su paties Albero Kamiu gyvenamuoju laikotarpiu, XX amžiaus viduryje įvykusiomis istorinėmis katastrofomis. Iškilus dviem smurtinėms ideologinėms sistemoms – nacizmui bei komunizmui – itin keitėsi požiūris į individą, jo būtį. Žmogus pradėtas vertinti tik kaip statistinis vienetas, bevardė, beveidė masės dalis. Tai suprantant, Albero Kamiu romane „Svetimas“ pagrindinis veikėjas Merso atrodo kaip maištininkas, ignoruojantis visuomenės normas. Jo apatiškumą aplinkai pabrėžia ir

inertiškas pasakojimo būdas – fiksuojami tik įvykiai, pojūčiai, tačiau šie giliau neapmąstomi, nereflektuojami. Kai gindamasis nužudo žmogų, jis pernelyg savęs neteisina, atvirai prisipažįsta nesigailįs. Tą dar labiau sustiprina nuolat kartojamos frazės „man vis tiek“, „neturi reikšmės“. Visgi didžiausio visuomenės akibroko ir pasmerkimo sulaukia tai, jog Merso neverkia per motinos laidotuves. Protagonistas šitaip gina savo autentiškumą, atsisako veidmainiauti, meluoti, imituoti jausmus, nors galiausiai yra izoliuojamas nuo bendruomenės bei nubaudžiamas mirties bausme. Nėgana to, pastarasis tikisi ir nori, kad į šį „spektaklį“ ateitų kuo daugiau žiūrovų, kad kuo daugiau žmonių pamatytų, jog Merso nepalūžo ir išdidžiai priima jam skirtą nuobaudą. Taip pat šis su panieka žvelgia į tuos, kurie ir toliau nepagrįstai jį teisia. Iš esmės šiame pasakojime Merso įkūnija žmogų, patekusį į absurdišką situaciją bei keliantį klausimą – gyventi maištaujant ar prisitaikant? Tokia dilema gajį ir šiandieniniame vartotojiškame pasaulyje, kuris itin greitai keičiasi. Nuomonės formuotojų era neretai iš žmogaus reikalauja nuolankaus prisitaikymo, siekiant pripažinimo, populiarumo. Tad tokioje aplinkoje noras išsaugoti savitumą bei puoselėti asmenines vertybes gali būti suprastas kaip savotiškas maištas, paskatinantis atskirtį, izoliavimąsi nuo kitų.

Kita vertus, autentiškumą galima išsaugoti ne tik ginant vidinius moralinius standartus, bet ir siekiant realizuoti save. Kaip žinia, žmogus yra išskirtinai sąmoninga ir protinga būtybė, turinti be galo daug poreikių. Psichologai, kad geriau tai pavaizduotų, naudoja piramidę, vadinamą Maslow vardu. Jos apačioje išsidėsto primityvūs poreikiai (maistas, miegas, būstas), kiek aukščiau – šeima, išsilavinimas bei darbas, o piramidės viršuje – savirealizacija, gyvenimo įprasminimas. Kai žmogus patenkina fiziologines funkcijas, ima galvoti apie egzistencijos prasmę. Štai ir austrų psichiatras bei psichoterapeutas, praktikavęs logoterapiją, Viktoras Emilis Franklis kalbėjo apie tai, jog gyvenimas gali tapti prasmingas tik kuriant ar dirbant, ką nors patiriant arba priimant nuostatą neišvengiamos kančios atžvilgiu. Apie panašų kankinantį siekį save realizuoti kalbėjo ir katastrofų laikotarpio rašytojai. Vienas tokių kūrėjų – Antanas Škėma – XX amžiaus vidurio lietuvių prozininkas ir dramaturgas, novatorius, atsisakęs tradicinės kūrybos formos ir pasukęs modernizmo keliu. Šis ėmė daugiau dėmesio skirti tam, kaip žmogus jaučiasi svetimame krašte, kokios egzistencinės problemos jį kamuoja. Autobiografiniais motyvais paremtame romane „Balta drobulė“ vaizduojamos individo pastangos nesusitaikyti su absurdišku likimu, nepasiduoti svetimos aplinkos spaudimui bei išsaugoti menininko autentiškumą. Išskirtinė šio kūrinio savybė – modernus fragmentuotas pasakojimas, naudojama „sąmonės srauto“ technika, padedanti perteikti katastrofišką romano protagonisto Antano Garšvos, kaip sutrikusios, susiskaldžiusios asmenybės, vidų. Tai žmogus, dirbantis liftininku viename iš Niujorko viešbučių bei išgyvenantis sunkią menininko emigranto adaptaciją naujoje žemėje. Uždara lifto erdvė, nuolatinis „up ir down“, primenantis mitinio Sizifo darbą, visa maskuojanti uniforma, baltos pirštinės, griežtos išvaizdos ir elgesio taisyklės bei švarko atlake pritvirtintas numeris 87 naikina jo, kaip menininko, individualumą, lyriškąją prigimtį, norą parašyti tobulą eilėrašį. Šie dalykai verčia jį elgtis kaip robotą, suvienodina su kitais. Garšva pripažįsta, jog svetimoje žemėje jaučiasi kaip „persodintas akacijos krūmas“, svilinas niujorkinės dykumos. Tokia pastarojo būseną leidžia daryti prielaidą, jog jis nenori būti „mašinos sraigtu“, asimiliuotis. Galiausiai net ir protagonisto kūryba galėtų būti vertinama kaip pastangos nepaklusti sociumo taisyklėms (vartoja brutalius žodžius, vengia tradicinių poezijos normų). Tokius jo eilėraščius bando cenzūruoti pripažintas poetas Vaidilionis, tačiau Garšvai tai nė motais, šis atsisako keisti savo unikalų kūrybą dėl platesnio pripažinimo. Panašią individualybės paiešką kelionę patiria kone kiekvienas žmogus. Šiuolaikinė visuomenė daro didelį spaudimą pritapti, diktuoja taisykles, kaip elgtis, ką rengtis, kas vienu ar kitu sezonu madinga, ką verta studijuoti ir ko ne. Tad nors ir tikrai svarbu palaikyti tarpusavio ryšius, būti priimtam į bendruomenę, tačiau, norint išsaugoti autentiškumą, verta realizuoti save kokioje nors veikloje, įprasmininti egzistenciją.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog šiuolaikiniam vartotojiškoje visuomenėje gyvenančiam žmogui yra tikras iššūkis išreikšti bei išsaugoti savo individualumą. Tai galima padaryti stojįškai ginant moralines vertybes, siekiant realizuoti save meninėje veikloje ar tiesiog darant tai, kas patinka labiausiai. Net jei toks pasirinkimas ir išskiria iš kitų. Tikriausiai ne veltui, kai kalbama apie vienodumą, vartojama sąvoka „pilka masė“. Vadinasi, autentiškumo puoselėjimas suteikia visuomenei daugiau spalvų. (873 žodžiai)

PROBLEMINIO KLAUSIMO SVARSTYMO TURINIO VERTINIMAS

Turinys vertinamas 15 taškų

Kriterijus	Taškai	Surinkti taškai	Komentaras
Temos problemos supratimas	0–7	7	Analizuojamo teksto tema, problema (-os), idėja Teksto tema ir užduotyje keliami problema suprastos, analizuojamos, apibendrinamos, vertinamos platesniame kultūriniame, literatūriniame, istoriniame ar socialiniame kontekste. Motyvuotai išskirti ir išnagrinėti temos / problemos aspektai , atskleidžiamos jų sąsajos . Ne daugiau nei 1 fakto ⁵ (F1) klaida.
Argumentavimas, rėmimasis pateiktu tekstu ir kultūrine patirtimi	0–7	6	Argumentai tinkami ⁶ , svarūs ⁷ . Argumentuojant tikslingai remiamasi kultūrine patirtimi ⁸ bei tinkamai remiamasi pateiktu tekstu ⁹ , polemizuojama . Išlaikomas tinkamas idėjų ir pagrindimo santykis <i>arba</i> ne daugiau nei 1 argumentavimo trūkumas / fakto ¹⁰ (F2) klaida, nenaikinanti argumento svarumo.
Rašinio struktūra, rišlumas	0–2	2	Pasirinkta tinkama struktūra turiniui perteikti: svarstymas plėtojamas kryptingai, įžanga motyvuota, dėstymas tinkamai apibendrinamas, baigiamosios išvados pagrįstos <i>arba</i> ne daugiau nei 1 struktūros trūkumas.

Apibendrinimas

Stiprybės	Galimybės
<p>Pateikto teksto tema ir užduotyje keliami problema puikiai suprastos, analizuojamos, apibendrinamos platesniame kultūriniame kontekste (S. Kierkegaardas, A. Maslow, E. Franklis). Remiamasi ir viso kūrinio (<i>Balta drobulė</i>) kontekstu.</p> <p>Aiškiai išskirti du aspektai: 1) Siekiant išsaugoti savo autentiškumą kartais tenka atsiriboti nuo visuomenės, likti nesuprastiems (remiamasi A. Camus „Svetimu“); 2) Autentiškumą padeda išsaugoti siekis realizuoti save, t. y. kurti (remiamasi Škėmos romanu).</p>	<p>Ne visai motyvuotas rašinio epigrafas, arba vertėtų prie jo sugrįžti rašinio pabaigoje ir plačiau paaiškinti.</p> <p>Formuluojant argumentus, svarbu daugiau remtis pateiktu tekstu, t. y. ne tiek viso kūrinio kontekstu, kiek konkrečios pateiktos ištraukos analize.</p> <p>Temoje yra „vartotojiškas pasaulis“, o pirmasis aspektas apie A. Camus romaną ir visi samprotavimai su vartotojiškumu nėra tiesiogiai susiję. Iškeliama mintis, jog gyvenimas bendruomenėje niveliuoja ir norėdamas išlikti autentišku gali būti atskirtas nuo bendruomenės, nėra vartotojiškumo</p>

Struktūra tinkama, nuosekli, įžanga ir išvados pagrįstos.	pasekmė, tai veikia kone visų bendruomenių, pradedant pirmąjais, funkcionavimo būdas. Pateiktu tekstu – konkrečia ištrauka – remiamasi menkai, veikia pristatomas visas kūrinys. Stinga teksto analizės.
---	---

2 pavyzdys

Kaip išlikti autentiškam vartotojiškame pasaulyje?

XX a. dėl antrosios sovietų okupacijos iš Lietuvos emigravo daug okupantų teroro vengusių piliečių, tarp jų nemažai menininkų ir kitų inteligentų. Dėl šios priežasties mūsų tauta geriau pažino Vakarų pasaulio gyvenimą. Čia patekę intelektualai turėjo palikti nuošalyje savo kūrybą ir imtis monotoniškų, fizinių darbų, kad išgyventų. Dėl to ėmė kilti egzistenciniai klausimai, susiję su asmens autentiškumu ir gyvenimo prasme. Po geležinės uždangos griūties ir Sovietų Sąjungos žlugimo mūsų regione vis labiau įsigalėjo rinkos ekonomikos vertybės ir šiandien jau vadiname save vartotojiška visuomene, apie kurią rašytoja Vanda Juknaitė yra pasakiusi: „Daiktai ir miestai sureikšminti, o žmogus nuvertėjęs iki paskutinio skatiko.“ Todėl buvo ir tebėra aktualu kalbėti apie tai, kas padeda asmeniui išsaugoti savo autentiškumą vartotojiškoje aplinkoje.

Susiformavusiai unikaliam asmenybei patekus į sudaiktinančią, išnaudojančią sistemą, kyla stipri vidinė įtampa dėl prarastos savirealizacijos galimybių. Pats asmuo renkasi, ar pasiduoti, ar stengtis išlikti savimi, išlaikyti susikurtą tapatybę bei ieškoti būdų, kaip toliau gyventi autentišką gyvenimą net tam nepalankioje aplinkoje. Šią dilemą savo romane „Balta drobulė“ perteikė vienas garsiausių išeivijos rašytojų, modernistas Antanas Škėma. Autorius į Vakarus pasitraukė 1944 m., vengdamas sovietų represijų. Prieš išvykdamas Lietuvoje jau buvo žinomas dramaturgas bei aktorius, o savo pilietinį nusiteikimą išsaugoti Lietuvą parodė dalyvaudamas 1941 m. Birželio sukilime. Tačiau Raudonajai armijai grįžtant į Lietuvą apsisprendė pasitraukti ir taip pat kaip kiti rašytojai (Jonas Mekas, Marius Katiliškis, Alfonsas Nyka-Niliūnas) nuėjo ilgą kelią nuo DP stovyklų Vokietijoje iki Amerikos, kur, kaip jau minėta, negalėjo atiduoti viso savęs kūrybai, nes teko rūpintis išgyvenimu ir dirbti visai ne inteligentui skirtus darbus. Tokios patirtys paskatino parodyti gyvenimą žmogaus, kuris būdamas lietuvis patriotas, menininkas, inteligentas ir sąžiningas sau bei pasauliui ieškojo vietos po saule Amerikoje ir sprendė dilemą, kaip išlikti autentiškam pasaulyje, kuriame esi tik rato dantis – mechaniškai veikiančios sistemos dalis. Nors pagrindinis romano veikėjas Antanas Garšva vadina save sąžiningu rato dantimi, tai apibūdina tik išorinį jo gyvenimą – pastangas sąžiningai dirbti lifto keltuviniuku, dėvint tvarkingą uniformą, kurios dalis – baltos pirštinės – dengia tautinės tapatybės ženklą, senelės prisiminimą – žiedą, ant kurio išgraviruoti 1864 metai, o prisegtas 87 numeris nuasmenina darbo vietoje atimdama lietuvišką vardą. Tačiau po uniformos slepiasi gyvas, unikalus žmogus, mechaniškai atliekantis darbinės funkcijas: mandagiai keliantis klientus liftu, išlaikantis tinkamą povyžą, apgalvojančias, ką kiekvienam pasakyti. Jo asmens autentiškumą įrodo sąmonės srautu perteikiamos mintys: „Bet man sunku pavirsti mašinos sraigtu, nes tebeprisimenu Elenos kumščių dūžius į mano kambario duris.“ Šis Garšvos pamąstymas atskleidžia, kad jis tik atrodo kaip tvarkinga sistemos dalis, tačiau visiškai ja nesijaučia ir nesieja savo asmens su liftu, kuriame kasdien keliasi ir leidžiasi. Išlikti autentišku asmeniu jam padeda meilė Elenai ir netgi tos sudėtingos dilemos (Elenos santuoka, jo liga), kurias privalo spręsti. Garšvos laimė ir skausmas, susijęs su meile, daro jį autentišką. Būtent autentiškas vidinis gyvenimas tvarkingam, uniformuotam liftininkui leidžia išlikti asmenybe, o ne vien funkcija. Be abejonės, tautinės tapatybės išlaikymas taip pat padeda išsaugoti autentiškumą, juk Garšva, kaip pasakojama kitose romano vietose, nuolat prisimena Lietuvą, jis smerkia veidmainiškus poetus (Vaidilionį ir panašius į jį), kurie negeba pajusti tikrojo okupuotos Lietuvos tragizmo ir dėl jo jų kūryba yra nesąžininga. Kūrybiškumas taip pat yra viena iš priežasčių, kodėl Garšva netampa „rato dantimi“: „Ir man sunku, nes tebenoriu rašyti.“ Sistema gali uždaryti

žmogų į besisukantį sistemos ratą, tačiau negali atimti jo asmeninės, tautinės tapatybės, kūrybiškumo ir esminio žmogiškumo požymio – gebėjimo jausti, mylėti, jeigu jis pats neprisisaikio ir to neatsisako.

Pakalbėjus apie brandaus žmogaus nepasidavimą spaudimui tapti vartotojiškos visuomenės mašinos sraigtu, aktualu kelti klausimą, o kaip savo autentiškumą kuria žmonės, kurie jau susiformavo vartotojiškame pasaulyje? Gyvendami šiuolaikiniame pasaulyje patiriame ne tik iššūkį, kaip netapti pilka sistemos dalimi, bet ir iššūkį – kaip nesudaiktėti, netapti preke. Socialinių tinklų eroje gausu mokymų, kaip geriau save parduoti. Taip – parduoti save. Jei anksčiau būtume ironiškai pasakę, kad parsiduoti būdinga tik seniausios pasaulyje profesijos atstovams, dabar terminas „parduoti save“ yra visiškai įprastas, kai planuojama karjera bet kurioje srityje. Šiuolaikinis žmogus kuria savo įvaizdį įvairiuose socialiniuose tinkluose: manoma, kad kiekvienas save gerbiantis specialistas privalo turėti „LinkedIn“ paskyrą, kurioje demonstruoti, kaip gerai išmano savo sritį, meilės ieškoma „Tinder“ programėlėje, kur žmogų kaip daiktą elektroninėje parduotuvėje galima rinktis pagal išvaizdą ir trumpą aprašymą – jei patinka, pasižymi, negražus – brauki į šoną ir ieškai toliau. Taip pat vis populiariesnis uždarbiavimo būdas tampa nuomonės formuotojo turinio kūrimas įvairiuose socialiniuose tinkluose. Tad kaip išlaviruoti, kad būtum patrauklus, tačiau neprarastum savo autentiškumo? Visgi tam tikros pamatinės vertybės aktualios ir šiuolaikinėje vartotojiškoje visuomenėje. Puoselėdamas savo tautiškumą kaip unikalumą margame globaliame pasaulyje bei išlaikydamas tvirtas nuostatas dėl dalykų, kuriuos laiko itin svarbiais, asmuo geba išsiskirti iš minios ir būti autentiškas. Šiuolaikinė lietuvių rašytoja, gyvenanti Havajuose, Vaiva Rykštaitė užsiima ne tik kūryba, ji taip pat savo socialinių tinklų paskyroje reklamuoja įvairias prekes. Tačiau autorė ne vieną kartą yra pasakiusi, kad renkasi reklamuoti tik tuos produktus, kurie yra ekologiški, tvarūs bei jos pačios išbandyti ir įvertinti kaip kokybiški. Ekologija yra ne tik mada, bet svarbi šių laikų vertybė, kadangi susiduriame su labai rimtais klimato pokyčiais, kuriuos iššaukė besaikis vartotojiškumas. Todėl asmuo, tvirtai besilaikantis šios nuostatos (ne tik gražiai apie tai kalbantis), panašu, kad turi tvirtą moralinį stuburą, kuris daro jį asmenybe. Vaiva Rykštaitė kalba ne tik apie ekologiją, bet ir apie lyčių lygybę, o šios temos neretai susilaukia pasipriešinimo. Tačiau autorė nesiekia tapti patraukli jos vertybių nesuprantantiems žmonėms ir todėl kaip asmenybė neprapuola marketingo pasaulyje. Kaip ir A. Škėma, gyvendama Amerikoje rašytoja išlaiko lietuvišką tapatybę, ypač puoselėdama lietuvių kalbą – ja kurdama, mokydama jos savo Amerikoje gimusius vaikus. Autorė akcentuoja, kad žmonės, gyvenantys užsienyje ir nemokantys savo vaikų lietuvių kalbos, atima iš jų galimybę užmegzti artimus ryšius su seneliais, o tai yra žala. Išlaikydamas savitas nuostatas, drįsdamas kalbėti nepatogiomis temomis ir puoselėdamas savo, kaip autentiškos tautos dalies, vertybes asmuo nepraranda autentiškumo net sudaiktinančioje vartotojiškoje aplinkoje.

Nors triukšmas neretai užgožia autentišką balsą, vartotojiška visuomenė bando įsprausti asmenį į rėmus ar net sudaiktinti jį, tik žmogus pats pasirenka, ar pasiduoti ir susitapatinti su šia aplinka, ar ne. Net kritinėse situacijose mus autentiškus išlaiko kūrybiškumas, autentiški išgyvenimai bei tai, ką laisva valia priimame iš savo tautinių vertybių – istorinė atmintis, savimone, kalba. Aplinka gali būti agresyvi, bet tik asmuo pats sprendžia, ar išlaikyti savo autentišką vertę, ar nuvertėti iki „paskutinio skatiko“. (1001 žodis)

PROBLEMINIO KLAUSIMO SVARSTYMO TURINIO VERTINIMAS

Turinys vertinamas 15 taškų

Kriterijus	Taškai	Surinkti taškai	Komentaras
Temos problemos supratimas	0–7	7	Analizuojamo teksto tema, problema (-os), idėja Teksto tema ir užduotyje keliama problema suprastas, analizuojamos, apibendrinamos, vertinamos platesniame kultūriniame, literatūriniame, istoriniame ar socialiniame

			kontekste. Motyvuotai išskirti ir išnagrinėti temos / problemas aspektai , atskleidžiamos jų sąsajos . Ne daugiau nei 1 fakto⁵ (F1) klaida.
Argumentavimas, rėmimasis pateiktu tekstu ir kultūrine patirtimi	0–7	6	Argumentai tinkami⁶, svarūs⁷. Argumentuojant tikslingai remiamasi kultūrine patirtimi⁸ bei tinkamai remiamasi pateiktu tekstu⁹, polemizuojama . Išlaikomas tinkamas idėjų ir pagrindimo santykis <i>arba</i> ne daugiau nei 1 argumentavimo trūkumas / fakto¹⁰ (F2) klaida, nenaikinanti argumento svarumo.
Rašinio struktūra, rišlumas	0–2	2	Pasirinkta tinkama struktūra turiniui perteikti: svarstymas plėtojamas kryptingai, įžanga motyvuota, dėstymas tinkamai apibendrinamas, baigiamosios išvados pagrįstos <i>arba</i> ne daugiau nei 1 struktūros trūkumas.

Apibendrinimas

Stiprybės	Galimybės
<p>Pateikto teksto tema ir užduotyje keliami problema puikiai suprastos, analizuojamos, apibendrinamos platesniame istoriniame ir socialiniame-kultūriniame kontekste (II pasaulinio karo pabėgėlių situacija, šiuolaikinė lietuvių rašytoja ir socialinių tinklų įžymybė Vaiva Rykštaitė). Remiamasi ir viso kūrinio (<i>Balta drobulė</i>) kontekstu.</p> <p>Išskirti (implikuoti) du aspektai, nors itin artimi vienas kitam: 1) Grėsmės žmogaus autentiškumui vartotojiškoje sistemoje (remiamasi Garšvos laikysena – kūrybiškumu, jausmingumu, tautiniu identitetu); 2) Grėsmės žmogaus autentiškumui šiuolaikinėje hibridinėje socialinių tinklų eroje (remiamasi Vaivos Rykštaitės laikysena).</p> <p>Remiamasi pateiktu tekstu: tekstas adekvačiai suvoktas, suprasta problema, argumentai formuluojami remiantis teksto analize.</p> <p>Struktūra tinkama, nuosekli, įžanga ir išvados pagrįstos.</p>	<p>Esama stiliaus trūkumų.</p> <p>Kartais rašinyje daugžodžiaujama, kartojami tie patys argumentai – tekstą būtų galima šiek tiek trumpinti.</p> <p>Rašiniui trūksta originalumo: akivaizdžiai atkartojama vadovėlinė interpretacija, taikomas išmoktas kontekstas.</p>

Šaltiniai:

Antanas Škėma, „Balta drobulė“, *Rinktiniai raštai I, parengė Algirdas Landsbergis, Vilnius: Vaga, 1994, p. 305–306*
 Wisława Szymborska, „Eilėraščiai“, *Metai, 2014, Nr. 11: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=5680>*